

**UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE**

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

CONDUCĂTOR TEZĂ: PROF. DR. HABIL. MARINA CAP-BUN

DOCTORAND: Bălan (Grecu) Iulia-Magdalena

**UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE**

**VALORI ACRONICE SI CONTEMPORANE IN OPERELE
PROZATORILOR CANONICI INTERBELICI**
MIHAIL SADOVEANU, LIVIU REBREANU, CAMIL PETRESCU, G. CĂLINESCU

CONDUCĂTOR TEZĂ: PROF. DR. HABIL. MARINA CAP-BUN

DOCTORAND: Bălan (Grecu) Iulia- Magdalena

CUPRINS

ARGUMENT	Error! Bookmark not defined.
PREMISE ȘI METODE	Error! Bookmark not defined.
PRECIZĂRI TERMINOLOGICE	Error! Bookmark not defined.
1. CANONUL - DE LA ETIMOLOGIE LA POLISEMIE	Error! Bookmark not defined.
1.1. Canon estetic, canon cultural	Error! Bookmark not defined.
1.1.1. <i>Spațiul european și american</i>	Error! Bookmark not defined.
1.1.2. <i>Spațiul românesc</i>	Error! Bookmark not defined.
1.2. Canon literar, canon școlar	Error! Bookmark not defined.
1.2.1. <i>Scurt istoric al canonului didactic. Teoreticieni și practicieni</i>	10
2. VALORI ȘI ATITUDINI PROMOVATE DE DOCUMENTELE CURRICULARE PÂNĂ ÎN ANUL 2000. SCURTĂ PRIVIRE DIACRONICĂ ..	Error! Bookmark not defined.
2.1. Sfârșit de secol XIX. Forme incipiente de accentuare a valorilor. Latinitate, bine, frumos, adevăr, conștiință națională.	Error! Bookmark not defined.
2.2. Prima jumătate a secolului al XX-lea. Restructurări curriculare. Primele încercări de valorizare personală a elevului.	Error! Bookmark not defined.
2.3. Momentul de <i>cotitură</i> . Anii 1944-1947. Devieri axiologice.	Error! Bookmark not defined.
2.4. Paradigma a treia. 1947-1989. Literatura, sub semnul înarmărilor ideologice și al aservirii valorilor.	Error! Bookmark not defined.

2.5. Canonul actual. Perioada începutului de secol XXI. Valori și atitudini europene	Error! Bookmark not defined.
3. VALORI ȘI ATITUDINI ALE PROGRAMELOR PRIMELOR DECENII DIN SECOLUL AL XXI-LEA PRIVITE ÎN SINCRONIE	Error! Bookmark not defined.
3.1. Aspecte teoretice	Error! Bookmark not defined.
3.2. VALOARE, VALORI ȘI ATITUDINI VIZATE DE PROGRAMELE ACTUALE DE LICEU	Error! Bookmark not defined.
3.3. TITLURI DE OPERE ALE SCRITORILOR CANONICI REGĂSITE ÎN MANUALELE ALTERNATIVE DE LICEU DUPĂ ANUL 2000	Error! Bookmark not defined.
4. ANALIZA TEXTELOR PROZATORILOR CANONICI INTERBELICI DIN PERSPECTIVA VALORILOR ACRONICE ȘI CONTEMPORANE	Error! Bookmark not defined.
4.1. Mihail Sadoveanu	Error! Bookmark not defined.
4.1.1. <i>Baltagul</i>	Error! Bookmark not defined.
4.1.1.1. Valori perene: vrednicia	Error! Bookmark not defined.
4.1.1.2. Valori contemporane: problematica de gen ..	Error! Bookmark not defined.
4.1.2. <i>Hanul –Ancuței</i>	Error! Bookmark not defined.
4.1.2.1. Valori perene: demnitatea	Error! Bookmark not defined.
4.1.2.2. Valori contemporane: discriminarea rasială	Error! Bookmark not defined.
4.2. Liviu Rebreanu	Error! Bookmark not defined.
4.2.1. <i>Ion</i>	Error! Bookmark not defined.

- 4.2.1.1. Nonvalori perene: despre ticăloși și ticăloșie **Error! Bookmark not defined.**
- 4.2.1.2. Nonvalori contemporane: violența și formele ei **Error! Bookmark not defined.**
- 4.2.1.2.1. Violența autoprovocată. Cu Ana la psiholog **Error! Bookmark not defined.**
- 4.2.1.2.2. Violența interpersonală. Violența fizică **Error! Bookmark not defined.**
- 4.2.1.2.3. Violența comunitară, socială, distrugerea ordinii publice **Error! Bookmark not defined.**
- 4.2.1.2.4. Violența de limbaj, bullying, tabu în stil românesc **Error! Bookmark not defined.**
- 4.2.1.2.5. Violența în „Ion” și Codul Penal/Codul Civil sau ce pedepse riscă azi personajele romanului **Error! Bookmark not defined.**
- 4.2.2. *Pădurea spânzuraților* **Error! Bookmark not defined.**
- 4.2.2.1. Valori perene: speranța **Error! Bookmark not defined.**
- 4.2.2.2. Primul Război Mondial și Războiul din Ucraina. Svoboda, Apostol Bologa și soldatul ucrainean **Error! Bookmark not defined.**
- 4.3. Camil Petrescu **Error! Bookmark not defined.**
- 4.3.1. *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* **Error! Bookmark not defined.**
- 4.3.1.1. Valori perene: suferința **Error! Bookmark not defined.**
- 4.3.1.2. Nonvalori contemporane: sexismul, formă de discriminare umană și socială **Error! Bookmark not defined.**

4.3.2. <i>Patul lui Procust</i>	Error! Bookmark not defined.
4.3.2.1. Valori perene: iubirea între adevăr și mistificare. <i>Careul de ași</i> plus unu	Error! Bookmark not defined.
4.3.2.2. Valori contemporane: politică, presă, pasiunea mondenității	Error! Bookmark not defined.
4.4. G. Călinescu	Error! Bookmark not defined.
4.4.1. <i>Enigma Otiliei</i>	Error! Bookmark not defined.
4.4.1.1. Valori perene: răbdarea	Error! Bookmark not defined.
4.4.1.2. Valori contemporane: cuplul între carieră și căsătorie	Error! Bookmark not defined.
4.4.2. <i>Cartea nunții</i>	Error! Bookmark not defined.
4.4.2.1. Valori perene: blândețea	Error! Bookmark not defined.
4.4.2.2. Valori contemporane: automobilul, trenul	Error! Bookmark not defined.
CONCLUZII	Error! Bookmark not defined.
BIBLIOGRAFIE	17

REZUMAT

Traseul minuțios, arheologic, prin vasta problematică a semnificației cuvântului „canon” ne poartă departe în spațiu și timp, căci primul demers al exploratorului duce la etimologia, și ea nesigură, a termenului. Această teză de doctorat pornește de la lista de autori canonici obligatorii, actualmente valabilă în Examenul Național, încercând să analizeze motivele pentru care aceștia rămân veșnic în cărți, raportarea la actualitate a canonicilor realizându-se prin ilustrarea valorilor și a atitudinilor generate de textele lor. Au fost selectați scriitorii de proză interbelică din canonul actual, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Mihail Sadoveanu, G. Călinescu ale căror opere se studiază în manualele școlare în vigoare. Pentru ca cercetarea să aibă coerență și rigoare scrierile acestora au fost supuse unui demers hermeneutic complex, începând cu capitolul 4, conform principiului ordonat oferit de trecerea în revistă a manualelor din capitolul 3.3. Auxiliarele analizate au trasat o ierarhie a romanelor, paginile lucrării de față oprindu-se asupra primelor două pentru fiecare prozator. Patru autori, opt texte, șaisprezece abordări dintre care opt urmărind firul roșu valoric peren jalonat de lucrarea lui Petru Creția¹ opt trasând un demers cantonat în contemporaneitate.

Capitolul 1, intitulat „Canonul, de la etimologie la polisemie”, are un vădit caracter teoretic și stabilește cadrul metodologic și argumentul general al acestei teze de doctorat. Aici sunt trecute în revistă variatele definiții și conceptuaizări ale canonului de la primele sale atestări până astăzi. El a cunoscut de-a lungul timpului o serie inepuizabilă de comentarii, de interpretări, de etimologii, astfel încât numai analiza termenului *canon* ar putea face obiectul unei lucrări de doctorat. Criticul literar Cosana Nicolae oferă următoarea explicație, apelând la originile sumeriene „unde însemna trestie (*kanna*), cu sensul abstract de vertical sau drept”². Spațiul grecesc propune atât etimologia *kanonikos*, cât și *kanôn*. Asemănându-se izbitor semanticii sumeriene, *kanonikos* desemna „nuiua sau bățul folosit la măsurarea coșurilor din trestie”³, ajungându-se prin lărgirea metonimică a semnificației la *etalon*, *model*, *linie*, *graniță*, *regulă*, *prescripție*. Dar cea mai cunoscută accepție atinge sfera religioasă, aceea de *regulă*, *normă bisericească*. Pe pământ grecesc toate ordinele emise ale Bisericii purtau numele de *canones*, în comparație cu cele laice,

¹ CREȚIA, Petru, 2020, *Luminile și umbrele sufletului*, București, Editura Humanitas.

²NICOLAE, Cosana, 2006, *Canon, canonic. Mutații valorice în literatura americană contemporană*, București, Editura Univers Enciclopedic, p. 12.

³Idem.

lumești, denumite *leges*. O altă sursă etimologică, dar cu o semnificație revelator-similară, ilustrând un fond semantic comun popoarelor, demonstrează faptul că termenul *canon* își are originea în cuvântul ebraic *qaneh*, care semnifica *băț utilizat ca unitate de măsură*. La rândul lor, evreii au aplicat și ei termenul în relație cu scrierile religioase.

Perspectiva modernă a DEX-ului remarcă, printre altele, explicațiile următoare: „p.ext., regulă rigidă, formalistă”⁴. Cu o triplă etimologie, termenul s-a impus fundamental prin denotația sa religioasă, aceea de *regulă, normă de conduită bisericească* sau *tipic* și apoi și-a diversificat înțelesurile, atingând sfera socialului, a politicului, a istoriei, a esteticului, a culturii în general, a literaturii în particular, până la segmentul problematic, cel curricular, *călcâi al lui Ahile*, obiectul analizei de față. Poate că niciunul dintre sensurile cuvântului *canon* nu este mai potrivit de evocat în parcursul acesta didactic, școlar, decât acela conotativ de *suferință, chin*. Este vorba despre *canonirea* tinerilor siliți să studieze deseori texte care nu mai corespund universului lor afectiv, tentați să redea adesea în analizele lor școlare pentru examene sau pentru clasă nu propriile păreri, ci ale autorilor de culegeri, în cel mai fericit caz, opiniile criticilor literari.

În acest context afirmația lui Tzvetan Todorov are rol sintetizator și pune în lumină *suferința* celor care sunt supuși canonului, elevi și profesori deopotrivă: „La școală nu se învață despre ce vorbesc operele, ci despre ce vorbesc criticii.”⁵

Primul subcapitol al capitolului 1, intitulat „Canonul și dezbaterile canonice” (1.1), pune în discuție faptul că termenul în discuție are o determinare fundamental estetică și, în plan secund, o condiționare istorică și ideologică. La rândul său, acest prim capitol este structurat în două subcapitole, 1.1.1. „Spațiul european și american” și 1.1.2. „Spațiul românesc”, urmărind incitante polemici canonice suscitade de canon. Sunt evocate contribuțiile lui Harold Bloom, critic literar considerat pivotul literaturii estetice, ce este de părere în cartea sa, „The Western Canon. The Books and School of the Ages” că nu există decât un canon unic, fundamentat pe principiul axiologic, *elementul definitoriu* rămânând însă *cel estetic*, ale lui Virgil Nemoianu, cel care susține, în volumul „The Hospitable Canon” că noțiunea de *canon* are sensul de *model, lege, ierarhie normă* în domeniul juridic, religios ori arhitectural, iar utilizările sale estetice, preponderent metaforice, conotative, implică relativizarea, îndoiala, distanța. Teorii similare

⁴ ****Dicționarul explicativ al limbii române*, 2009, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, București, Editura Univers Enciclopedic, p. 132.

⁵TODOROV, Tzvetan, 2011, *Literatura în pericol*, Traducere din limba franceză și postfață de Luigi Bambulea, București, Editura Art, p. 34.

enunță și Frank Kermode sau John Guillory, care în cartea „Cultural Capital. The Problem of Literary Canon Formation” își asumă o viziune sociologică și consideră acest „construct socio-cultural”, canonul, dependent de politicile educaționale contemporane. Charles Altieri dezvoltă concepții în același timp idealiste și pragmatice: în eseu „An Idea and Ideal of a Literary Canon”. Clarificarea noțiunilor de *canonicitate* (reliefarea interpretativă a esteticului prin atitudini existențiale, prin viziuni critice pertinente, prin originalitatea formală, dar și compozițională) și *canonizare* (validarea valorii estetice ca proces dependent de constrângeri sociale, contingente) este promovată de sociologul și criticul contemporan E. Dean Kolbas în „Critical Theory and the Literary Canon”, iar conceptul de *hipercanon* al lui David Damrosch își demonstrează aplicabilitatea, argumentând ideea contestării vechilor ierarhii estetice.

Periplul teoreticienilor canonului estetic din spațiul european și american se încheie cu evocarea unei personalități care îmbină, simptomatic, filosofia culturii cu religia, dezvăluind fațetele semantic esențiale ale canonului: Battista Mondin, teoretician, critic și teolog italian, doctor în Filosofie și Religie la Universitatea *Harvard* subliniază faptul că dincolo de orice canon istoric, politic, literar rămâne conceptul de cultură în sensul de *paideia*, de formare a ființei omenеști care „se hrănește cu speranța, iar cultura socială cu utopia de a da un sens viitorului”⁶

În ceea ce privește spațiul românesc, subcapitolul al doilea, (1.1.2.) părăsește teritoriul american și traversează continentul european, ajungând în estul rămas „un teritoriu al disputelor infinite pe tema canonului”⁷. Retrospectiva luărilor de poziție debutează cu opiniile Monicăi Lovinescu, adeptă a revizuirilor est-etice, ce atrage atenția asupra evaluărilor critice, permanent și constant tributare presiunilor ideologice. Alina Pamfil consideră că în organicitatea conținutului său, factorul politic „și-a pus amprenta asupra finalităților disciplinei, determinând astfel și elementele șirurilor”⁸. Semnificativă pentru diacronia canonului estetic românesc este delimitarea realizată de Marina Cap-Bun în studiul menționat, cu precădere asupra perioadei interbelice, obiectul lucrării de față. Astfel, se pot decupa, în opinia autoarei, primii ani de după război care perpetuau „firesc liniile de forță valorice pe care le impuseseră”⁹ marii autori interbelici. După această

⁶MONDIN, Battista, 2001, *Storia dell'antropologia filosofica*. Vol. 1, [ESD-Edizioni Studio Domenicano](#).

⁷CAP-BUN, Marina, „Canonical Prophecy”, 2003, în vol. *Canon și canonizare*, sub îngrijirea lui Marin Mincu, Constanța, Editura Pontica, p. 22.

⁸PAMFIL, Alina, „Patrimoniul și canonul literar în școala românească: forme de prezență” în *Canonul literar școlar*, PAMFIL, Alina (coord); ONOJESCU, Monica, 2009, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, p. 51.

⁹CAP-BUN, Marina, „Canonical Prophecy”, 2003, în vol. *Canon și canonizare*, sub îngrijirea lui Marin Mincu, Constanța, Editura Pontica, p. 22.

perioadă, „(1949-50) fenomenul inerțial avea să se rezume la o literatură destinată sertarului, nu doar anticanonică, ci de-a dreptul neacceptabilă de către noul sistem ideologic”¹⁰.

Postmoderniștii autohtoni Ion Bogdan Lefter, Mircea Cărtărescu, Alexandru Mușina, Gheorghe Crăciun aduc o viziune anticanonică, integrată demersurilor logice, firești, menite a destructura unicitatea și universalitatea canonului. Nuanțând discuția, aproximând semantica termenului, Paul Cornea definește canonul estetic, prin „listă de preferințe și [...] set de reguli”¹¹. Nicolae Manolescu, Liviu Papadima, Eugen Simion și Mircea Martin își dispută pe tărâm estetic, într-o balanță echilibrată, concepțiile, din perspectiva duală a criticului literar și a autorului de manuale, instrumente concrete de răspândire a canonului (după anul 2000, a existat o *polarizare* a acestor patru nume reprezentative pentru cultura și didactica noastră).

Al doilea subcapitol al capitolului 1, numit „Canon literar, canon școlar” se concentrează exclusiv asupra domeniului didactic și realizează în subcapitolul 1.2.1. „Scurt istoric al canonului didactic. Teoreticieni și practicieni” o trecere în revistă a figurilor marcante ale traseului canonic școlar, în ipostaza acestora de esteticieni dublată de creatori de canon didactic. Propunerile de reflecție pe marile coordonate teoretice ale temei canonului curricular pornesc în principal de la teoriile dezvoltate de Ion Bogdan Lefter¹², Paul Cornea¹³ și Mircea Martin¹⁴ în corelație cu cele mai cunoscute analize europene și americane pe această problematică: Harold Bloom¹⁵, Virgil Nemoianu¹⁶, Pierre Bourdieu¹⁷, Allan Bloom¹⁸. Acest scurt istoric nu ar fi complet fără evocarea celor care s-au dovedit străluciți practicieni, imbinând teoria curriculară cu lucrul efectiv pe programe, în încercarea de a transforma canonul din *chin* al elevilor și al profesorilor, în *plăcere*

¹⁰Idem.

¹¹Ibidem, p. 21.

¹²LEFTER, Ion Bogdan, „Există un specific al receptării autorilor canonici? Teoria canonică și autorii canonici în școala românească de azi” în *Receptarea autorilor canonici, responsabilități și abordări specifice*, PAMFIL, Alina (coord); ONOJESCU, Monica, 2009, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, pp. 34- 38.

¹³CORNEA, Paul, 2009, „Despre canon. Întrebări și ipoteze”, în *Canonul literar școlar*, PAMFIL, Alina (coord); ONOJESCU, Monica, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, pp. 21-31.

¹⁴MARTIN, Mircea, „Canon și valoare”, în cartea Simpozionului ANPRO: PAMFIL, Alina (coord); ONOJESCU, Monica (coord), 2009, *Canonul literar școlar*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, pp. 35-42.

¹⁵BLOOM, Harold, 2007, *Canonul occidental*, Traducere Delia Ungureanu, Prefață de Mircea Martin, București, Editura Art.

¹⁶NEMOIANU, Virgil, Royal, Robert (eds.), 1991, *The Hospitable Canon: Essays on Literary Play, Scholarly Choice, and Popular Pressures*, Philadelphia/Amsterdam John Benjamins Publishing Company.

¹⁷BOURDIEU, Pierre, J.C. Passeron, 1970, *La Reproduction. Éléments pour une théorie du système d'enseignement*, Paris, Minuit.

¹⁸BLOOM, Allan, 2006, *Criza spiritului american*, traducere și note de Mona Antohi, București, Editura Humanitas.

a lecturii. Alina Pamfil¹⁹, Monica Onojescu²⁰, Florentina Sâmișăian²¹, Marina Cap-Bun²², Liviu Papadima²³, Angelo Mitchievici²⁴ sunt tot atâtea nume ale corifeilor școlii românești de astăzi, școală ce se zbate în adoptarea și adaptarea unei viziuni moderne asupra educației la nivel preuniversitar și universitar. Prin ferventa lor activitate jurnalistică, prin luările de poziție distincte în manifestări publice prilejuite de numeroasele colocvii de profil (Conferințele STUR, Simpozioanele ANPRO de la Cluj sunt emblematice în această privință), dar mai ales prin practica predării limbii și literaturii în licee și în facultăți, aceștia au o contribuție majoră la trasarea coordonatelor imaginii despre literatura națională pe care școala o creează. Acestora li se adaugă nume influente la nivel instituțional (academicieni, candidați la președinție), social (organizații de părinți), politic (parlamentari) sau literar (critici postbelici, scriitori cunoscuți, *glasuri* importante ale culturii Diasporei).

Cel mai important rol, însă, rămâne al școlii, cea care aplică zi de zi *reforma la firul ierbii*. Instituția școlară nu se reduce nici la o adunare a dascălilor sortiți să mute *munții din loc*, nici la masa elevilor chinuți sisific în a urca textele propuse spre studiu pe *culmile*

¹⁹PAMFIL, Alina, 2004, *Limba și literatura română în gimnaziu. Structuri didactice deschise*, București, Editura Paralela 45; PAMFIL, Alina, „Canonul școlar sub incidența ideologiilor”, în *Perspective*, numărul 1(20)/2010, București, Editura Paralela 45; PAMFIL, Alina, 2016, *Didactica literaturii. Reorientări*, București, Editura Art.

²⁰PAMFIL, Alina (coord); ONOJESCU, Monica (coord), 2009, *Canonul literar școlar*, Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință; PAMFIL, Alina (coord); ONOJESCU, Monica, *Receptarea autorilor canonici, responsabilități și abordări specifice*, 2009, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, ONOJESCU, Monica, „Lectura-o prioritate a politicilor educaționale”, în *Dilema veche*, nr. 383, 16 - 22 iunie, 2011; ONOJESCU, Monica, „Reforma la firul ierbii”, în *Dilema veche*, nr. 522, 13-19 februarie 2014.

²¹SÂMIȘĂIAN, Florentina, „The Power of Canon: Reading Interests, Attitudes and Strategies of the Romanian Student Teachers”, în volumul *The Literary Canon. Approaches to Teaching Literature in Different Contexts*. Lucrările conferinței internaționale *National Literatures in the Age of Globalization*, coordonator Florentina Sâmișăian, 2010, Editura Universității din București, pp 103-112; SÂMIȘĂIAN, Florentina, „Liceenii și literatura”, comunicare prezentată la conferința internațională *La letteratura e la formazione degli europei*, organizată de Universitatea „La Sapienza” din Roma, 16-17 martie 2012, publicată în *I giovani europei e de la letteratura. Indagine, percorsi, canone* a cura di Franco Baratta, Lina Grossi e Lioriana Pupolin, Editoriale CHID, pp 87-90; SÂMIȘĂIAN, Florentina, „Care este distanța dintre canonul literar și preferințele liceenilor? în *Limba și literatura română. Noi abordări și cercetări didactice. Actele celui de-al 10-lea și al 11-lea Colocvii Internațional de Lingvistică* (București, 3-4 decembrie 2010 și 9-10 decembrie 2011), Editor Fl. Sâmișăian, Editura Universității din București, pp. 53-68.

²²CAP-BUN, Marina, „Canonical Prophecy”, 2003, în vol. *Canon și canonizare*, sub îngrijirea lui Marin Mincu, Constanța, Editura Pontica.

²³PAPADIMA, Liviu, „Canon/Literaturile naționale în epoca globalizării”, în conferința *National Literatures in the Age of Globalization. The Issue of the Canon/Literaturile naționale în epoca globalizării*. Problema canonului, 2008, a Facultății de Litere a Universității din București, în cadrul Centrului Interdisciplinar de Studii Culturale Europene și Românești „Tudor Vianu”, PAPADIMA, Liviu, 1999, *Literatură și comunicare*, Iași, Editura Polirom.

²⁴MITCHIEVICI, Angelo, 2011, *Decadență și decadentism*, București, Editura Curtea –Veche; MITCHIEVICI, Angelo, „Cum îl mai citim pe Cargiale? De ce îl mai citim pe Caragiale? –Identitatea lecturii”, în PAMFIL, Alina (coord); ONOJESCU, Monica, 2009, *Receptarea autorilor canonici, responsabilități și abordări specifice*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință.

comprehensiunii, într-un proces pe opt sau patru ani al reușitei la Evaluarea Națională sau Bacalaureat. Este vorba despre transformarea tinerilor în cititori pasionați de literatură și de exersare a spiritului critic, despre formarea obișnuinței de a *respira* atmosfera prezentului prin tematica literară propusă de canon, despre comunicarea în limba zilei de azi.

Capitolul 2, „Valori și atitudini promovate de documentele curriculare până în anul 2000. Scurtă privire diacronică”, urmărește setul de valori și atitudini emergente din operele celor patru prozatori interbelici canonici în diacronia programelor, căci, din nefericire, nu puține au fost epocile când sistemul axiologic a fost grav afectat de schimbările majore de paradigmă, de viziune, de ideologii. Cu toate aceste derapaje, retrospectiva pe care am realizat-o în acest capitol este revelatoare pentru argumentarea tezei mele: oricâte au fost epocile și oricât de supuse politicului paradigmele educaționale, prozatorii interbelici din canonul școlar actual și-au câștigat perenitatea. Și, în același timp, au fost de o actualitate impresionantă, menită să îi păstreze vii și contemporani elevilor noștri. Vii și moderni.

Subcapitolul 2.1. „Sfârșit de secol XIX. Forme incipiente de accentuare a valorilor. Latinitate, bine, frumos, adevăr, conștiință națională. Primele nominalizări. Mihail Sadoveanu” urmărește istoricul programelor școlare românești acest traseu sinuos, evolutiv de cele mai multe ori, dar și involutiv, contaminat de ideologia vremurilor. El debutează cu anul 1864, când a fost tipărită prima programă cu litere exclusiv latine, document de o deosebită importanță, ce a marcat reforma lui A.I. Cuza din 1863, cu privire la scrierea în limba română.

Al doilea subcapitol, 2.2. „Prima jumătate a secolului al XX-lea. Restructurări curriculare. Primele încercări de valorizare personală a elevului. Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu-dramaturg” demonstrează că prima jumătate a secolului al XX-lea perpetuează tiparul creat în 1899, dar propune trei momente de restructurări, cel din 1908²⁵-1909²⁶, cel din 1928-1929²⁷ și cel din 1933-1935²⁸. Valorile și atitudinile sunt concentrate în

²⁵Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, *Programa analitică a învățământului secundar*, București, f.e., 1908. Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor, *Programele Școalelor secundare de Băeți (gimnazii și licee)*, București, Tipografia Voința Națională, 1908, în PAMFIL, Alina (coord); TĂMĂIAN, Ioana (coord), 2005, *Studiul limbii și literaturii române în secolul XX, Paradigme didactice*, Cluj, Editura Casa Cărții de Știință, p. 250.

²⁶Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor, 1909, *Programele Școalelor secundare de fete*, București, Tipografia Voința Națională, în PAMFIL, Alina (coord); TĂMĂIAN, Ioana (coord), 2005, *Studiul limbii și literaturii române în secolul XX, Paradigme didactice*, Cluj, Editura Casa Cărții de Știință, p. 250.

²⁷Ministerul Instrucțiunii, *Programele analitice ale învățământului secundar, Licee și gimnazii, Clasele I-II*, București, Editura Cartea Românească, 1928; Ministerul Instrucțiunii, *Programa de tranziție a învățământului secundar, (clasele III-VII)*, pentru anul școlar 1928-1929, București, Editura Cartea Românească, 1928 în PAMFIL,

jurul acestei conștiințe de sine a poporului, formulate în termeni fără echivoc: „dezvoltarea judecării și simțirii elevilor”²⁹ va duce la integrarea lor „într-o lume de cugetări”³⁰ în care coexistă ordinea, frumusețea, claritatea, înțelegerea, respectul și iubirea față de viața și cultura neamului.

Al treilea subcapitol, 2.3. evocă „Momentul de cotitură. Anii 1944-1947. Devieri axiologice. Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, dramaturg și prozator”. Destinul literaturii începea, din nefericire, să cunoască dimensiuni simptomatice pentru caracterul impur al esteticului. Noile liste de autori legitimează o *mixtură valorică*, deoarece canonul este supus ideologiei, obligat la introducerea unor scriitori favoriți ai regimului recent instaurat.

Subcapitolul 2.4. supune analizei „Paradigma a treia. 1947-1989. Literatura, sub semnul înarmărilor ideologice și al aservirii valorilor. Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, G. Călinescu”. Noul canon curricular a fost perpetuat și remodelat de trei documente fundamentale date în 1948³¹, 1968³² și 1978³³ și de anumite decizii ale Consiliului de Miniștri. Profund afectat de schimbările din viața politică, canonul maternei a fost investit, alături de cel al istoriei, cu atribuțiile de a populariza ideologia comunistă. Foruri decizionale importante, Academia R.P.R, Ministerul Instrucțiunii Publice, (M.I.P.), Uniunea Scriitorilor trasau noul canon circumscris ideologiei figurilor politice: Gh. Gheorghiu Dej, I. V. Stalin, V. I. Lenin.

Subcapitolul 2.5. „Canonul actual. Perioada începutului de secol XXI. Valori și atitudini europene. Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, G. Călinescu” aduce exegeza în prezent. Astăzi este o certitudine faptul că modernul canon estetic al interbelicilor s-a impus în conștiința publicului cititor de orice vârstă, având tendința să se conserve. Locurile lor, în aceeași măsură cu cel al lui Eugen Lovinescu, eroul canonizării, nu pot fi modificate de nicio revoluție, nici politică, nici estetică. Dar oricâte dislocări ar avea loc, oricâte ieșiri s-ar opera, generația interbelică își are locul asigurat pentru eternitate, pentru că este purtătoare a valorilor autentice,

Alina (coord); TĂMĂIAN, Ioana (coord), 2005, *Studiul limbii și literaturii române în secolul XX, Paradigme didactice*, Cluj, Editura Casa Cărții de Știință, p. 250.

²⁸Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor și Artelor, Direcția învățământului secundar, 1935, *Programele analitice pentru învățământul secundar (gimnazii și liceele de băieți și de fete)*, București, Monitorul oficial și Imprimeriile statului, Imprimeria Centrală în PAMFIL, Alina (coord); TĂMĂIAN, Ioana (coord), 2005, *Studiul limbii și literaturii române în secolul XX, Paradigme didactice*, Cluj, Editura Casa Cărții de Știință, p. 250.

²⁹Idem.

³⁰Idem.

³¹„Decretul nr.175 pentru reforma învățământului din 3 august 1948”, în *Monitorul Oficial*, nr. 177, 3 august 1948.

³²„Legea nr. 11 din 13 mai 1968 privind învățământul din Republica Socialistă România”, în *Buletinul Oficial*, nr. 62 din 13 mai 1968.

³³„Legea educației și învățământului nr. 28 din 21 decembrie 1978”, în *Buletinul oficial*, nr. 113 din 26 decembrie 1978.

pentru că stilistica și retorica limbajului lor devin o sursă inepuizabilă de analize expresive, pentru că personajele conturate impresionează prin forța omenească de a lupta cu destinul, așa cum o face fiecare dintre noi. Finalul capitolului 2 sintetizează sub formă tabelară liniile de forță ale conținutului capitolului.

Capitolul al treilea, „Valori și atitudini ale programelor primelor decenii din secolul al xxi-lea privite în sincronie” este subdivizat în trei subcapitole, din care 3.1. are un caracter exclusiv teoretic și supune atenției anumite taxonomii, liste de valori identificate de Tudor Vianu în cele două lucrări esențiale pentru estetica și filosofia culturii, „Originea și valabilitatea valorilor” din 1937 și „Introducere în teoria valorilor” din 1942, de Comte-Sponville, de Vincent Jouve și de Liviu Papadima. Subcapitolul 3.2. „Valoare, valori și atitudini vizate de programele actuale de liceu” analizează setul de valori propus de actuala programă, precizând, pentru fiecare dintre cele 7, specificitatea, păstrându-i, însă, coerența și organicitatea.

Subcapitolul 3.3. „Titluri de opere ale scriitorilor canonici regăsite în manualele alternative de liceu după anul 2000” este o analiză necesară pentru a asigura rigoarea demersului hermeneutic. Tabloul manualelor alternative de după 2000 oferă o imagine de ansamblu coerentă, omogenă, circumscrisă modelului *comunicativ-funcțional*, ce are ca finalitate educațională reușita personală a elevului în lumea de azi. În urma analizei manualelor, a reieșit faptul că Mihail Sadoveanu este regăsit cu „Baltagul” pe primul loc și apoi cu „Fântâna dintre ploi”, Liviu Rebreanu cu „Ion” și „Pădurea spânzuraților”, Camil Petrescu cu „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război” și „Patul lui Procust”, G. Călinescu cu „Enigma Otiliei” și, respectiv, „Cartea nunții”.

Capitolul al patrulea „Analiza textelor prozatorilor canonici interbelici din perspectiva valorilor acronice și contemporane” reprezintă esența lucrării. El propune un demers hermeneutic al operelor prozatorilor canonici interbelici urmărind sublinierea atât a unor valori perene³⁴, cât și a celor contemporane, iar subcapitolele lui au încercat să demonstreze că este posibilă aducerea

³⁴Așa cum am subliniat pe tot parcursul capitolului 3.1., valorile și taxonomiile cu privire la acestea sunt extrem de varietate, condiționate de contextul social, politic, estetic, cultural etc. Totuși, pentru a da coerență analizei de față, am ales să jalonez interpretarea textelor canonice ținând cont de valorile menționate de Petru Creția în cartea „Luminile și umbrele sufletului”, toate trimiterile bibliografice realizându-se la ediția apărută în 2020, la Editura Humanitas; Cuprinsul lucrării propune: Demnitatea, Cinstea, Vrednicia, Cuvința, Prostia, Mediocritatea, Prejudecățile, Dreptatea, Adevărul, Calomnia, Intoleranța, Blândețea, Răbdarea, Încrederea, Dezamăgirea, Suferința zadarnică, Văicăreala, Curajul, Speranța, Tristețea, Bucuria, Sărbătoarea, Plăcerea, Superficialitatea, Nepăsarea, Falsa conștiință, Vorba fără rost, Credința, Binele și Răul (n.n. G.I-M.).

canonicilor „în prezent, în prezență”³⁵, însuși acest act purtând încărcătura pilduitoare necesară formării conștiinței de lectură a tinerilor. Iar dacă în existența lor, pot folosi aceste valorizări pentru examenele vieții, atunci cu atât mai mult canonicii își vor dezvălui fața *prietenoasă*.

Periplul printre prozatorii interbelici realizat în lucrarea de față a urmat un flux sanguin capilarizat în două artere: valorile și canonicii interbelici. Valorile au fost, la rândul lor, transportate epidermic spre cele două *emisfere* polarizante: cea acronică și cea contemporană, cea eternă și cea imediată. Canonicii pe care programa actuală liceală îi recomandă pentru pregătirea examenului de bacalaureat, s-au constituit în patru nume, Mihail Sadoveanu (analizat în subcapitolul 4.1.), Liviu Rebreanu (analizat în subcapitolul 4.2.), Camil Petrescu (analizat în subcapitolul 4.3) și G. Călinescu (analizat în subcapitolul 4.3), iar scrierile lor, selectate din manualele alternative de liceu, au fost comentate în ordinea stabilită de statistica realizată în capitolul 3.3., conform principiului accesibilității la text: topul primelor două celor mai regăsite/preferate/citite/studiate la clasă.

Pentru domeniul axiologic, am ales din bogatul material care îl sistematizează și detaliază lucrarea lui Petru Creția, „Luminile și umbrele sufletului”, selectând ca valori/nonvalori perene vrednicia, demnitatea, ticăloșia, speranța, suferința, iubirea, răbdarea și blândețea³⁶. Acest autentic cod de opt legi morale a avut rolul de a păstra studiul textelor canonice interbelice în cadrul valoric necesar, având puterea de a furniza atât modele, cât și antimodele, de a sintetiza viziunea creatorilor despre *acea* lume, lumea *lor*, devenită, în oglinzile paralele ale trecutului/prezentului, și lumea *mea*, a elevului.

Aceste valori corespund ordinii textelor studiate, după cum urmează: vrednicia în „Baltagul” (subcapitolul 4.1.1.1.), demnitatea în „Hanul-Ancuței” (subcapitolul 4.1.2.1.), ticăloșia în „Ion” (subcapitolul 4.2.1.1), speranța în „Pădurea spânzuraților” (subcapitolul 4.2.2.1.), suferința în „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război” (subcapitolul 4.3.1.1.), iubirea în „Patul lui Procust” (subcapitolul 4.3.2.1.), răbdarea în „Enigma Otiliei” (subcapitolul 4.4.1.1.) și blândețea în „Cartea nunții” (subcapitolul 4.4.2.1.),

³⁵PAPADIMA, Liviu, 2007, Mai are timpul răbdare? Studii și eseuri de istorie și critică literară, București, Editura Curtea-Veche, p. 44.

³⁶Aceste valori corespund ordinii textelor studiate, respectiv operelor „Baltagul”, „Hanul-Ancuței”, „Ion”, „Pădurea spânzuraților”, „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”, „Patul lui Procust”, „Enigma Otiliei” și „Cartea nunții” (n.n., G.I.M).

Cele opt romane au fost privite dual, acronic și sincron. Ce *spun* eternității și ce *spun* actualității. Șaisprezece tipuri de analiză. Înzestrate cu *deschidere* la modernitate, operele și-au relevat disponibilitatea multitudinii de semnificații actuale pe care lectorul actual se grăbește să le descopere. Astfel, pentru aducerea *in praesentia* a canonicilor, am selectat următoarele aspecte: problematica de gen în „Baltagul” (subcapitolul 4.1.1.2.), discriminarea rasială în „Fântâna dintre ploi” (subcapitolul 4.1.2.2.), violența în „Ion” (subcapitolul 4.2.1.2.), similitudinile cu războiul din Ucraina în „Pădurea spânzuraților” (subcapitolul 4.2.2.2.), sexismul în „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război” (subcapitolul 4.3.1.2.), triada celor trei *p*, politică-presă-pasiuni mondene în „Patul lui Procust” (subcapitolul 4.3.2.2.), apoi a celor trei *c*, cuplul între căsătorie și carieră în „Enigma Otiliei” (subcapitolul 4.4.1.2.), și minunile tehnicii, automobilul, trenul, în „Cartea nunții” (subcapitolul 4.4.2.2.),.

Analiza noastră este, deci, drum printre canonicii interbelici, cu două direcții de mers, una spre noi, cei etern vrednici, demni, ticăloși, cu speranțe, suferinzi, iubitori, răbdători și blânzi și cealaltă, către noi, cei de azi, discriminați sau discriminând, violenți în atitudine sau pașnici, evitând războiul, carieriști, urcați în tren sau automobile performante. Direcțiile de mers se opresc în opt stații, problematizând situația Vitoriei Lipan, a Margăi și a lui Neculai Isac, a lui Ion și a Anei, a lui Apostol Bologa, a Elei și a lui Ștefan Gheorghidiu, a lui Ladima, Fred și Doamna T, a Otiliei și a lui Felix, a Verei și a lui Jim.

Ca auxiliar didactic, lucrarea schițează un desen cu un copac, pe ramurile diferite ale *aceluiași* copac stând elevii și profesorul de literatură, dar nu arătându-ne cu degetul. Ci arătând cu degetul către aceeași direcție, privind în același sens, dinspre trecutul *canonic* purtător de semnificații, spre prezentul încărcat de sensuri. Iar ceea ce ne oferă echilibrul este sistemul axiologic comun. Roadele lui: valorile umane ce servesc drept ancoră în momente dificile. Ceee ne leagă este trunchiul, un *singur* trunchi, iar roadele care ne satisfac își trag substanța din aceeași rădăcină.

Ca document lansat lumii acesteia, ne-didactice, lucrarea își propune mult mai puțin, foarte puțin. Doar să sublinieze faptul că valorile ne întâmpină peste tot, că ele reprezintă o hartă morală a înțelegerii lumii, a sensului existenței noastre. Doar să tragă un semnal de alarmă că *suntem*, în sensul denotativ al *verbului*, doar prin prisma convingerilor noastre fundamentale, definitorii într-o măsură mult mai mare decât ereditatea sau fizionomia: certitudini a căror metamorfoză, atunci când are loc, ne transformă complet modul de a *ființa*.

BIBLIOGRAFIE (selectiv)

1. ALEXANDRESCU, Sorin, „Pentru un mai grabnic sfârșit al canonului estetic”, în volumul din 1999, *Privind înapoi modernitatea*, București, Editura Univers.
2. ANDERSON, Earl, 5/2001, „Defining the Canon”, PMLA, publicat de *Modern Language Association*.
3. ANGELESCU, Silviu, „Dizlocarea temelor mitice”, în *Mitul și literatura*, București, Editura Univers, 1999.
4. ARDELEANU, George, „Canon didactic/ canon critic: un război inevitabil” în cartea Simpozionului ANPRO: PAMFIL, Alina (coord); ONOJESCU, Monica (coord), 2009, *Canonul literar școlar*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință
5. BALOTĂ, Nicolae, 1997, *Prozatori români ai secolului XX*, Editura Viitorul Românesc, capitolul „Rebreanu sau vocația tragicului”.
6. BARTHES, Roland, 1994, *Plăcerea textului*, Cluj-Napoca, Editura Echinox.
7. BĂLU, Andi, 2001, *Patul lui Procust*, Cluj, Editura Dacia, 2001.
8. BĂLU, Ion, Leo Butnaru, Marin Mincu, 2003, *Canon și canonizare* (monografie), Constanța, Editura Pontica.
9. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, 2018, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă a Patriarhiei Române, reprodusă după textul din 2008, având la bază introducerile publicate în ediția jubiliară a Bibliei din anul 2001.
10. BLOOM, Harold, 2007, *Canonul occidental*, Traducere Delia Ungureanu, Prefață de Mircea Martin, București, Editura Art.
11. BOLOȚ, Antonio, 2016, *Textul literar. Strategii active și metode eficiente de consolidare a valorilor etice în școală*, Bacău, Editura Rovimed Publishers.
12. BORZA, Cosmin M.I., „Dezbaterea canonică astăzi. Cazul literaturii române postbelice”, lucrare realizată în cadrul proiectului *Cultura română și modele culturale europene -cercetare, sincronizare, durabilitate*, cofinanțat din FONDUL SOCIAL EUROPEAN prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane, 2007 – 2013, Contract nr. POSDRU/159/1.5/S/136077, București, Editura Muzeul Literaturii Române.
13. CAP-BUN, Marina (coord), Florentina Nicolae, Angelo Mitchievici, Veronica Nedelcu, *100 de ani de roman românesc*, București, Editura Universitară, 2020.
14. CAP-BUN, Marina, „Canonical Prophecy”, 2003, în vol. *Canon și canonizare*, sub îngrijirea lui Marin Mincu, Constanța, Editura Pontica.
15. CĂLINESCU, G. , 1982, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura Minerva.
16. CĂLINESCU, G., 1982, *Cartea nunții*, Editura Minerva, Postfață și bibliografie de Marian Papahagi.

17. COLUMBAN, Monica, „Sexul literaturii”, în *Literatura și valorile*, Monica Onojescu (coord.), Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2018.
18. COMTE-SPONVILLE, A., 2020, *Mic tratat despre marile virtuți*, Presses Universitaires de France. 1995, toate drepturile asupra acestei versiuni aparțin Editurii Univers, București, traducere de Dan Radu Stănescu, Bogdan Udrea și Corina Hădăreanu, prefață de Vasile Morar.
19. CORNEA, Paul, 2009, „Despre canon. Întrebări și ipoteze”, în *Canonul literar școlar*, PAMFIL, Alina (coord); ONOJESCU, Monica, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință.
20. DAMROSCH, David, 2009, *How to Read World Literature*, Wiley-blackwell, Institute for World Literature.
21. ECO, Umberto, 2003, „Les sémaphores dans la pluie” în *De la littérature*, Traduit de l’italien par Myriem Bouzaher, Paris, Grasset.
22. ECO, Umberto, 2007, *Limitele interpretării*, Iași, Editura Polirom.
23. GARDNER, Howard, 2005, *Mintea disciplinată*, Traducere de Anca Dobrinescu, București, Editura Sigma.
24. GARDNER, Howard, 2012, *Adevărul, frumosul și binele. Noi valențe în educația secolului XXI*, București, Editura Sigma.
25. GENETTE, Gerard, 1999, *Opera artei, Imanența și transcendența*, Volumul I, București, Editura Univers.
26. HALASZI, Monica, „Discurs despre o pseudovaloare: misoginismul în textele literare din manualele școlare”, în ONOJESCU, Monica, Pamfil Alina (coord), 2006, *Valori formative acronice și contemporane în literatura pentru copii și tineri*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință.
27. JALBĂ, C., 1980, *Romanul lui G. Călinescu*, București, Editura Minerva.
28. LEFTER, Ion Bogdan, „Teoria canonică și autorii canonici în școala românească de azi”, în cartea Simpozionului ANPRO: PAMFIL, Alina (coord); ONOJESCU, Monica (coord), 2014, *Receptarea autorilor canonici. Responsabilități și abordări specifice*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință.
29. LIICEANU, Gabriel Liiceanu, 2022, *Nebunia de a gândi cu mintea ta*, Editura Humanitas.
30. LOVINESCU, Eugen, 1970, *Scrieri, II*, București, Editura pentru Literatură.
31. LOVINESCU, Monica, 1994, *Posteritatea contemporană-Unde scurte*, București, Editura Humanitas.
32. MANOLESCU, Nicolae, 2018, *Arca lui Noe*, București, Editura Gramar 1001.
33. MARTIN, Mircea, „Canon și valoare”, în cartea Simpozionului ANPRO: PAMFIL, Alina (coord); ONOJESCU, Monica (coord), 2009, *Canonul literar școlar*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință.
34. MICU, Dumitru, 1979, *Între Apollo și Dionysos*, București, Editura Minerva.
35. MITCHIEVICI, Angelo, 2011, *Decadență și decadentism*, București, Editura Curtea –Veche; MITCHIEVICI, Angelo, „Cum îl mai citim pe Cargiale? De ce îl mai citim pe Caragiale? –Identitatea lecturii”, în PAMFIL, Alina (coord); ONOJESCU, Monica, 2009, *Receptarea autorilor canonici, responsabilități și abordări specifice*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință.

36. NEMOIANU, Virgil, Royal, Robert (eds.), 1991, *The Hospitable Canon: Essays on Literary Play, Scholarly Choice, and Popular Pressures*, Philadelphia/Amsterdam John Benjamins Publishing Company.
37. PAMFIL, Alina (coord); TĂMĂIAN, Ioana (coord), 2005, *Studiul limbii și literaturii române în secolul XX, Paradigme didactice*, Cluj, Editura Casa Cărții de Știință.
38. PAMFIL, Alina, „Forme ale canonului școlar. Alegeri posibile” în PAMFIL, Alina (coord); ONOJESCU, Monica, 2009, *Receptarea autorilor canonici, responsabilități și abordări specifice*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință.
39. PAPADIMA, Liviu, „Canon/Literaturile naționale în epoca globalizării”, în conferința National Literatures in the Age of Globalization. The Issue of the Canon/Literaturile naționale în epoca globalizării. Problema canonului, 2008, a Facultății de Litere a Universității din București, în cadrul Centrului Interdisciplinar de Studii Culturale Europene și Românești „Tudor Vianu“, PAPADIMA, Liviu, 1999, *Literatură și comunicare, Iași, Editura Polirom*.
40. PAPADIMA, Liviu, „Un nou curriculum ar trebui să aducă o nouă viziune asupra domeniului lecturii”, în Monica Onojescu (coord) și Alina Pamfil, 2016, *Lecturi specifice. Suporturi și hermeneutici*, Cluj, Editura Casa Cărții de Știință.
41. PAPADIMA, Liviu, 2006, *Limba și literatura română. Hermeneutică literară*, București, Ministerul Educației și Cercetării, Proiectul pentru Învățământul Rural.
42. PAPADIMA, Liviu, 2007, *Mai are timpul răbdare? Studii și eseuri de istorie și critică literară*, București, Editura Curtea-Veche.
43. PAPADIMA, Liviu, 2021, *Învățătură de minte*, București, Editura Art.
44. PAPADIMA, Liviu, în ONOJESCU, Monica (coord), 2018, *Literatura și valorile*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință.
45. PAPADIMA, Ovidiu, *Sîntem totuși departe de Balzac*, în *Creatorii și lumea lor: Schițe de critică literară*, Ed. Fundația pentru Literatură și Artă, București, 1943.
46. PÂRVULESCU, Ioana, 2007, *Întoarcere în Bucureștiul interbelic*, București, Editura Humanitas.
47. PÂRVULESCU, Ioana, 2021, *Alfabetul doamnelor. De la doamna B. La doamna T.*, București, Editura Humanitas.
48. PETRESCU, Camil, 2012, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, vol. 2, București, Editura Agora.
49. PETRESCU, Camil, 1971, *Teze și antiteze. Eseuri alese*, Ediție îngrijită și prefăcută de Aurel Petrescu, București, Editura Minerva.
50. PLEȘU, Andrei, 2011, *Despre frumusețea uitată a vieții*, București, Editura Humanitas.
- REBREANU, Liviu, 2001, *Ion vol. 1.*, Chișinău, Editura Litera.
51. REBREANU, Liviu, 2001, *Ion vol. 2.*, Chișinău, Editura Litera.
52. REBREANU, Liviu, 2002, *Pădurea spânzuraților*, Chișinău, Editura Litera.
53. SADOVEANU, Mihail, 2016, 2018, *Baltagul*, București, Editura Mihail Sadoveanu.

54. SADOVEANU, Mihail, 2018, *Hanu Ancuței*, București, Editura Mihail Sadoveanu.
55. SĂMIHĂIAN, Florentina, 2014, *O didactică a limbii și literaturii române. Provocări actuale pentru profesor și elev*, București, Editura Art.
56. SĂMIHĂIAN, Florentina, „Care este distanța dintre canonul literar și preferințele liceenilor? în *Limba și literatura română. Noi abordări și cercetări didactice. Actele celui de-al 10-lea și al 11-lea Colocviu Internațional de Lingvistică* (București, 3-4 decembrie 2010 și 9-10 decembrie 2011), Editor Fl. Sămihăian, Editura Universității din București.
57. SĂMIHĂIAN, Florentina, „Liceenii și literatura”, comunicare prezentată la conferința internațională *La letteratura e la formazione degli europei*, organizată de Universitatea „La Sapienza” din Roma, 16-17 martie 2012, publicată în *I giovani europei e de la letteratura. Indagine, percorsi, canone* a cura di Franco Baratta, Lina Grossi e Lioriana Pupolin, Editoriale CIIID.
58. SĂMIHĂIAN, Florentina, „Pot deveni canonicii contemporanii noștri?” în PAMFIL, Alina (coord); ONOJESCU, Monica, 2009, *Receptarea autorilor canonici, responsabilități și abordări specifice*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință.
59. SĂMIHĂIAN, Florentina, „The Power of Canon: Reading Interests, Attitudes and Strategies of the Romanian Student Teachers”, în volumul *The Literary Canon. Approaches to Teaching Literature in Different Contexts*. Lucrările conferinței internaționale *National Literatures in the Age of Globalization*, coordonator Florentina Sămihăian, 2010, Editura Universității din București.
60. SĂMIHĂIAN, Florentina, „Un nou curriculum ar trebui să aducă o nouă viziune asupra domeniului lecturii”, în *Lecturi specifice. Suporturi și hermeneutici*, coord. Monica Onojescu și Alina Pamfil, Cluj, Editura Casa Cărții de Știință.
61. ȘTEFĂNESCU, Doina–Olga, 2003, *Dilema de gen a educației*, Iași, Editura Polirom.
62. TODOROV, Tzvetan, 2011, *Literatura în pericol*, Traducere din limba franceză și postfață de Luigi Bambulea, București, Editura Art.
63. VIANU, Tudor, 1982, *Studii de filosofia culturii*, București, Editura Eminescu.
64. VIANU, Tudor, 1977, *Arta prozatorilor români*, București, Editura Albatros.